

Moderná chirurgia na území Slovenska a Bratislavy sa začína v roku 1919 príchodom prof. Stanislava Kostlivého (1877 – 1947) do Bratislavy a založením 1. chirurgickej kliniky UK. Kostlivý robil neurochirurgické zákroky: 1921 – operácia hypofýzy, 1922 – kraniotómia, 1923 – operácia v pontocerebelárnom uhle.

Žiakom profesora Kostlivého a skutočným zakladateľom neurochirurgie na Slovensku bol doc. Jozef Žucha (1909 – 1964, študoval v Prahe u prof. Jiráka, od 1939 roku po deportácii pôsobil na Slovensku). Jeho súčasníkmi, chirurgmi – pracujúcimi aj v neurochirurgii boli na území Slovenska Andrej Kukura (1912 – 1938, pôsobil v Bratislave, Trnave, Bojniciach a Martine) a Štefan Kukura (1914 – 1984, pôsobil v Michalovciach: 1955 – exstirpácia tumoru mozgu, zákroky v neurotraumatológii). Oboch bratov ovplyvnil a učil prof. Fotain (Strassburg), prof. Vincent (Paríž), akad. Kunc (Praha) a akad. Petr (Hradec Králové).

Prof. Žucha po pobytoch v Štokholme (prof. Olivecrona) a Berlíne (prof. Tönnis), pobytoch v Poľsku a Budapešti založil z poverenia prof. Kostlivého v r. 1941 oddelenie detskej chirurgie, ktoré sa v roku 1946 mení na oddelenie detskej a nervovej chirurgie (1. pracovisko NCH na území Československa) a v roku 1953 na univerzitnú kliniku detskej a nervovej chirurgie na Lazaretskej ulici. V rokoch 1941 – 56 urobil doc. Žucha 3626 neurochirurgických zákrokov (viac ako 240 ročne). V roku 1957 zorganizoval medzinárodné neurochirurgické sympóziu. Bol autorom 103 odborných článkov. V 50-tych rokoch bol za svoje názory politicky perzekvovaný a diskreditovaný. V roku 1962 v ústraní a v provizórnych podmienkach viedol neurochirurgické oddelenie KÚNZ na Pionierskej ulici v Bratislave. Odtiaľ, napriek politickej nevoli, organizoval formovanie neurochirurgickej kliniky v novobudovanej FNŠP na Kramároch. Jej otvorenia sa však nedožil – zomrel na malígnu disrytmiu srdca 10. februára 1964.

Žiakmi docenta Žuchu, pôsobiacimi v neurochirurgii, boli prof. Jacz (emigrácia Holandsko), prof. Grunert (emigrácia Rakúsko), Dr. Grodan (pôsobil na chirurgii FN Rastislavova v Košiciach), Dr. Chrenko (pôsobil v Ružomberku), Dr. Šajgalík (Martin), Dr. Lojka, Dr. Blaškovič a Dr. Kravcová (Bratislava – NCH), prof. Pekarovič, prof. Janec (Bratislava – klinika detskej chirurgie).

V rokoch 1967/68 otvorili v novej NsP na Kramároch neurochirurgickú kliniku LF UK; jej prednostom sa stal prof. Pavel Nádvorník (t. č. neurochirurgia Sv. Anny – Brno, ČR). Vo svojej funkcii pôsobil do roku 1986, keď ho odvolali a na jeho miesto nastúpil doc. Július Fröhlich (t. č. Neurochirurgia v Halle, Nemecko), pôsobiaci vo vedení pracoviska do roku 1990. Od roku 1990 je prednostom kliniky prof. Juraj ŠTENŤO. (primári: Blaškovič, Svička, Rudinský, Bízik (NCH pracuje dodnes), Šurkala, Illéš. Vrchné sestry: Haluzová, Kusendová, Besedová, Gašparcová, Ivanová, Petříková, Kotvasová, Tarčoňová, Hanus, Alföldyová). Pracovisko sa stáva vrcholovým pracoviskom na území slovenská a dlhé roky drží krok s poprednými univerzitnými klinikami v Európe a vo svete (najmä v stereotaxii a mikrochirurgii). Zároveň plní funkciu doškolovalie postgraduálneho pracoviska (SPAM), organizuje viaceré odborné podujatia európskeho a svetového významu, produkuje kontinuálnu sériu odborných vedeckých prác.

Na pracovisku postupne pracovali lekári MUDr.: Lojka (NCH, odišiel do dôchodku), Kravcová (NCH, odišla do dôchodku), Blaškovič (NCH, odišiel do dôchodku), Mezenský (NCH, emigrácia do Nemecka-NCH, Kollár, Borák (NCH, emigrácia), Palkovič (NCH, emigrácia t.č. Nemecko, NCH) , Kilišek (NCH, emigrácia, t.č.), Galanda (stereotaxia, t.č. NCH BB), Fritz (NCH, odišiel na neurol. ambulanciu), Šramka (stereotaxia, t.č. Stereoradiochirurgia OUSA BA), Rudinský (NCH, t.č. NCH Nové Zámky), Uhnávy (NCH, odišiel NCH Žilina, t.č. úrazová chirurgia Petržalka-BA), Pogády (NCH, 1990 emigrácia Rakúsko, t.č. Neurochirurgia Linz), Svička (NCH, pracuje doteraz), Biksadský (NCH, pracuje doteraz), Matejčík (NCH, pracuje doteraz), Maláček (NCH, od 2003 po úraze Stereoradiochirurgia OUSA BA), Sedlák (chir, t.č. chir. ambulancia Dérerovej FNŠP), Petlák (chir, t.č. súkr. centrum kozmetickej chirurgie v BA), Perželová (chir, t.č. onko-laboratória SAV), Rattaj (NCH, pracuje doteraz, prechodne gama nôž v Prahe 2 roky), Miškovičová (AROII, odišla na RZP), Gajdošová (neuroológ, odišla za manželom do zahraničia), Vencel (chir, od 1993 Nové zámky, tragicky zahynul), Džubera (NCH, pracuje doteraz), Šurkala (NCH, pracuje doteraz), Hajduková (chir, 1992 - emigrácia Nemecko, t.č. NCH Berlín), Klepoch (chir., pracuje doteraz), Fröhlich j.r. (chir, t.č. Neurochirurgické odd. NsP Liberec, ČR), Lukáč (chir, emigrácia USA), Hlinčík (emigrácia Austrália, t.č. Neurochirurgia Brisbane), Karaba (chir, t.č. chirurgia NOU Klenová), Drexler (t.č. úrazová chirurgia Čadca), Hasák (NCH, odišiel do BadBerka, SRN), Lampert (Chir, odišiel 12/03 NCH Nitra), Illéš (chir, pracuje doteraz), Novotný (chir, pracuje doteraz), Krist (t.č. Neurochirurgia Kráľovské Vinohrady-Praha, ČR), Slabeycius (chir, odišiel od 11/02 Berlín), Hill (t.č. Neurochirurgia Nové Zámky) , Šimová-Sidorova (9/03 výpoveď-Nemecko), Trnovec (BadBerka, SRN), Andrej Šteňo

(nastúpil 10/03 z detskej chirurgie), Martin Vazan (T.č. Nemecko). Na klinike dlhodobo stážovali Dr.: De-Riggo (Martin), Founari (Sýria), Smrek (KDCH BA).

Napriek zložitým pomerom sa rozvíja aj stereorádi chirurgia - spočiatku na pracovisku, od r. 2001 vzniká z iniciatívy prof.Šramku, DrSc., samostatné Stereoradiochirurgické oddelenie RAT kliniky OUSA Heyduková (liečba LINACom). Personálne je naďalej úzko previazané s materskou klinikou (kmeňovými zamestnancami oddelenia je prof. Šramka a Dr.Maláček,CSc.).

V roku 1942 prichádza do Detskej nemocnice doc.MUDr.J.Žucha, ktorý v roku 1946 zakladá Oddelenie neurochirurgie dospelých, prvé v Československu. V roku 1953 sa mení názov a štruktúra oddelenia, vznikla Klinika detskej chirurgie a neurochirurgie dospelých. **Tento dátum je považovaný za vznik samostatného oddelenia pre detskú chirurgiu, vôbec prvého v strednej Európe.** V roku 1962 doc.Žucha odchádza spolu s oddelením neurochirurgie dospelých do nových priestorov. Počas dvadsaťročného pôsobenia docenta Žuchu bolo odoperovaných 26.000 detí a existujúce spektrum zákrokov sa rozšírilo o operácie detí s atréziou žlčových ciest, atrézie pažeráka, pectus excavatum, morbus Hirschprung, operácie hydrocefalu a ďalšie. V tom období sa vykonalo 3600 neurochirurgických zákrokov, z toho 910 intrakraniálnych. Žiakmi docenta Žuchu boli významní odborníci: docent Jacz, neurochirurg pôsobiaci neskôr v Holandsku, docent Grunert, neurochirurg pôsobiaci neskôr v Rakúsku, profesor Pekarovič, neskorší prednosta KDCH.

J. Kňazovický sa narodil v roku 1893 v Ľubietovej. Študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici. Po maturite sa rozhodol študovať medicínu v ďalekej Kluži v Rumunsku. Počas štúdia však vypukla 1. svetová vojna. Pre chorobu lekári neodporučili jeho presun na front. Nastúpil do vojenského lazaretu ako lekár a zachraňoval životy vojakov. Popri tom študoval a v roku 1916 promoval.

V tomto roku sa presťahoval do Košíc, kde nastúpil do Nemocnice pre vojenských invalidov. Počas vyhlásenia Československej republiky, Maďarskej republiky rád a potom Slovenskej republiky musel Košice opustiť. V tomto krušnom období bol aj postrelený, liečil sa v Budapešti. Keď v Československu vyhlásili amnestiu, v roku 1922 sa vrátil domov. Nastúpil do Štátnej nemocnice v Bratislave. Venoval sa chirurgii a v roku 1929 sa stal ako **najlepší chirurg prednostom chirurgického oddelenia Štátnej nemocnice v Košiciach.** O 10 rokov ho vymenovali za **riaditeľa Štátnej nemocnice v Košiciach.** Počas okupácie Košíc odišiel za prednostu chirurgického oddelenia nemocnice v Martine. Po vojne sa vrátil do Košíc, kde už pracovne aj rodinne zakotvil natrvalo. **Založil** pobočku Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Košiciach, ktorá sa stala predchodkyňou dnešnej Lekárskej fakulty UPJŠ a stal sa jej prvým dekanom.

Chirurgii priniesol niekoľko prelomových metodík, ktoré z neho spravili ikonu nielen v našich končinách, ale aj vo svete.

O CHIRURGII - HISTÓRIA

Medzi najstaršie obory medicíny patrí chirurgia, ktorá sa vlastne vyvíjala spoločne s vývojom ľudstva a vývojom ľudského poznania. Jej názov pochádza z gréckych slov cheir = ruka a slova ergein = pracovať, takže názov chirurgia označuje liečebnú činnosť, ktorá sa vykonáva rukami. Chirurgia, ako vedná disciplína, je rozdelená na chirurgiu všeobecnú a chirurgiu špeciálnu.

Všeobecná chirurgia

Vedeckým základom praktickej chirurgie je práve všeobecná chirurgia, ktorá zhrňuje všetky základné poznatky a požiadavky nutné pre všetky chirurgické úkony a pre všetku činnosť chirurga. Dnes ide hlavne o predoperačnú prípravu, samotnú prípravu operácie vrátane sterilizácie a o pooperačnú starostlivosť o pacienta.

Špeciálna chirurgia

Chirurgickým liečením chorôb jednotlivých orgánov ľudského tela sa venuje špeciálna chirurgia, pri ktorej dochádza k úzkej špecializácii chirurga, čo v konečnom štádiu prináša dokonalejšie zvládnutie chirurgických úkonov, ľahšie liečenie ochorenia a lepšie výsledky v chirurgickej liečbe. Táto špecializácia vytvára nadstavbové obory chirurgie, ktoré poznáme aj dnes. Ide o ortopédiu, hrudnú chirurgiu, ústnu chirurgiu, tvárovú chirurgiu, rekonštrukčnú a estetickú chirurgiu, kardiochirurgiu, neurochirurgiu a podobne. Špecializácia si vynútila vytvoriť aj špecializované pracoviská pre výkon oborov špeciálnej chirurgie, vrátane špecializovaných chirurgických tímov, ktoré tvoria nielen chirurgovia – špecialisti, ale aj zdravotné sestričky a pomocní pracovníci.

Dejiny chirurgie

Na základe vykopávok a prahistorických nálezov je možné usudzovať, že liečeniu pomocou chirurgických zákrokov sa ľudstvo venovalo už v prahistorickej dobe, čo dokazujú zahojené kosti po zlomeninách a rôzne iné mechanické poškodenia kostí. Najstaršie dôkazy o poskytovaní chirurgickej pomoci sú z obdobia okolo r. 4600 pred našim letopočtom z obdobia indickej, babylónskej, asýrskej a staroegyptskej kultúry, kedy lekársku a liečiteľskú prax vykonávali kňazy. Išlo o pomerne zložité chirurgické zákroky, ktoré si vyžadovali veľkú dávku poznania a zručnosti. V tomto období boli vedomosti z anatómie (zloženia ľudského tela) len minimálne, chirurgické výkony sa vykonávali pod vplyvom rôznych omamných látok (hašiš, mak, mandragóra). Už v starom Egypte existovali lekári – chirurgovia, ktorí liečili svojich pacientov v Domoch života a pracovali aj na mumifikácii egyptských faraónov a významnejších ľudí Egypta. Túto skutočnosť potvrdzuje Egyptský papyrus z roku 1650 pred našim letopočtom, ktorý je najstarším známym lekárskeým textom a obsahuje opis 48 lekárskeých prípadov. Grécke lekárstvo a aj chirurgia sa rozvíjali už pred začiatkom nášho letopočtu, kedy sa z liečiteľstva a lekárstva stáva vysoko uznávané zamestnanie a boli založené prvé lekárske školy na ostrovoch Knos a Knidos. Najvýznamnejšou osobnosťou tohto obdobia bol Hippocrates, ktorého spis “Corpus hippocraticum” zaznamenáva vtedy známe lekárske skusenosti a poznatky. Okrem lekárskeých škôl vznikajú aj prvé nemocnice, ktoré sa nazývali “istrea”. Veľkým prínosom v oblasti chirurgie a lekárstva bolo obdobie alexandrijskej doby (300 pr.n.l. až 400 n.l.), kedy sa v Alexandrii sústreďovali všetky známe lekárske poznatky. Požiar Aleksandrijskej knižnice zničil podstatnú časť jej zbierky, ale zachovalo sa niekoľko opisov pitiev a základné poznatky o anatómii ľudského tela. Na prelome letopočtov veľa gréckych lekárov odišlo do Ríma, kde pokračovali v svojej činnosti. V Ríme pôsobil aj skúsený lekár, chirurg a učiteľ Claudius Galenus, ktorý vo svojom diele zhrnul všetky vtedy známe a dostupné poznatky a zásady liečenia a poznatky Hippokratové, ktoré spísal do niekoľkých spisov. Tieto spisy boli na dlhé storočia základom liečenia a teda aj chirurgie.

Po tomto období sa začal prejavovať vplyv arabských učencov – lekárov a lekárníkov, ktorí priniesli niektoré nové poznatky, ktoré čerpali z čínskej, arabskej a africkej medicíny. V Španielsku pôsobil arabský chirurg “Albukasim”, zomrel roku 1160, ktorý popísal vo svojej práci svoje poznatky z chirurgickej liečby. V tom istom období žil aj veľký učenec a filozof “Ibn Sina” (Avicena), ktorý napísal spis “Canon medicinae”, ktorý bol základom lekárskeho vzdelania až do obdobia stredoveku. Tieto diela sa významne podpísali pod rozvoj lekárstva v starej Európe. V 13. až 16. storočí vznikali prvé univerzity, hlavne v Taliansku, kde sa už medicína študovala systematicky, pravidelne boli vykonávané štúdijné pitvy a dôsledne sa študovala samotná anatómia ľudského tela, čo tvorilo základ pre chirurgiu a v roku 1543 bol vydaný najstarší anatomický atlas. Vo Francúzku sa chirurgii venovali ránhojiči a kúpeľníci a združovali sa na remeselníckom princípe v cechoch. Najznámejšími bol Ambroise Paré, ktorý skúsenosti a poznatky z oblasti chirurgie opísal v diele “Päť kníh o chirurgii”. Francúzsky kráľ Ľudovít XV. svojim nariadením z roku 1731 zmenil vtedajší Cech ránhojičov v Paríži na

Kráľovskú chirurgickú akadémiu, ktorej absolventi boli rovnopávnymi s absolventami parížskej Sorbony, čo malo veľký význam pre ďalší rozvoj chirurgie vo Francúzsku. V tomto období vznikali nové akadémie a fakulty, ktoré boli zamerané na chirurgiu a chirurgickú liečbu.

Moderná chirurgia sa rozvíjala koncom 18. a v 19. storočí, kedy boli do chirurgickej praxe zavedené významné objavy týkajúce sa priamo chirurgickej praxe. V tomto období boli objavené základy antisepsie (umývanie rúk roztokom chlorového vápna), prostriedky pre anestéziu (éter), používanie gumenných rukavíc, dezinfekcia operačného poľa, rentgenové žiarenie a jeho využívanie, odhalenie krvných skupín a objav príčiny hnisania rán.

Veľký význam pre chirurgiu má rok 1600, kedy Ján Jesenius uskutočnil prvú verejnú pitvu v Prahe, a ktorý neskôr ako profesor Karlovej univerzity, prednáša o anatómii a chirurgii. Svoje päťdielne dielo nazval "Instructiones chirurgicae", ktoré malo veľký význam pre ďalší rozvoj chirurgie a lekárstva. V roku 1773 bola zriadená pri lekárskej fakulte na Karlovej univerzite samostatná stolica chirurgie a v roku 1786 na základe dekrétu cisára Jozefa II. boli zlúčené a vznikla plnohodnotná lekárska fakulta Karlovej univerzity v Prahe. Absolventi štúdiá boli rozdelení podľa dosiahnutého stupňa vzdelania : ránkoič (dvojročné štúdium), magister chirurgie (trojročné štúdium) a doktor chirurgie (päťročné štúdium). Po roku 1848 boli zrušené operačné činnosti ránkoičov a kúpeľníkov a pre výkon chirurgie bolo potrebné absolvovať lekárske štúdium. Táto zmena sa výrazne podpísala pod skvalitnenie a vyššiu odbornosť samotných chirurgov. Koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia zaznamenal odbor chirurgie výrazný pokrok a prudký rozvoj hlavne na chirurgických klinikách univerzít. Koniec 20. storočia je poznačený stálym rozvojom chirurgie vo všetkých oblastiach.
